

Unde se află și încotro se îndreaptă agricultura României*

Acad. Păun Ion Otiman

Președinte de onoare al Filialei Timișoara a Academiei Române

Conferința-dezbateri „Unde se află (1990–2023) și încotro se îndreaptă agricultura României (orizont 2050)”, organizată¹ după elaborarea și definitivarea **Planului Național Strategic**, pe baza noii Politici Agricole Comune 2021–2027 a Uniunii Europene și a **Planului Național de Redresare și Reziliență al României**, a reprezentat un eveniment științific prin care am încercat să definim, cât mai exact și cu obiectivitate, **starea actuală a agriculturii și a spațiului rural, contribuția acestora la asigurarea securității și siguranței alimentare** a populației României, ca **efect** al aplicării tranziției și reformelor, timp de peste trei decenii, și a politicii agricole comune, după 15 ani de la aderarea României la UE și să stabilim principalele direcții ale **Strategiei de dezvoltare durabilă în viitor a agriculturii și a spațiului rural**.

Faptul că, la această dată, România își asigură consumul alimentar în **proporție de 28% din import** (media 2007–2019) și **38% din autoconsumul** care provine, în cea mai mare parte, de la gospodăriile de subzistență și semi-subzistență, conduce, indubitabil, spre concluzia că **agricultura actuală a României are cel puțin două caracteristici importante necorespunzătoare: structura agrară neconformă cu cea a UE și finanțarea (din surse europene și naționale) profund dezechilibrată sectorial**, ceea ce determină starea de necompetitivitate și neperformanță.

Starea spațiului rural românesc, după peste trei decenii de tranziție și reforme agrare, este rezultatul evenimentelor și acțiunilor politice, econo-

mice, juridice și sociale acumulate de-a lungul secolului al XX-lea, la care se adaugă efectele politicii agricole comune europene aplicate după aderarea României la UE, în anul 2007. Patru schimbări majore de sistem – intervenite în secolul trecut, apreciate ca patru fracturi majore ale structurilor agrare românești: marea reformă agrară din anul 1921, reforma agrară din anul 1945, colectivizarea din perioada 1949–1962 și decolectivizarea agriculturii după anul 1989, ca efect al aplicării Legii fondului funciar din anul 1991 (și a legilor conexe acestuia) – au făcut imposibilă **conceperea și aplicarea unui proiect agricol românesc de lungă durată**, asemenea majorității țărilor (vest-) europene. Schimbările majore succesive de sistem politic au generat instabilitate și, ceea ce este mai grav, absența continuității, durabilității și sustenabilității sistemului agricol național.

Agricultura actuală a României (apărută după anul 1989), puternic bipolarizată, fluidă, nestructurată, neperformantă, necompetitivă și neconcurențială european, formată din:

a) **gospodării agricole mici de subzistență și semisubzistență necomerciale** care cuprind peste 95% din numărul exploatațiilor și peste 6 milioane ha teren agricol;

b) trecerea de la unitățile agricole socialiste mari (IAS, CAP), caracteristice socialismului oriental din perioada comunistă, la **exploatațiile agricole mari corporatiste** (societăți comerciale, asociații agricole), majoritatea aflându-se, în prezent, în faza capitalismului primar, din care circa 12 mii exploatații mari și foarte mari de tip

*Prezentare a conferinței-dezbateri „Unde se află (1990–2023) și încotro se îndreaptă agricultura României (orizont 2050)” (10 noiembrie 2023, Aula Academiei Române).

latifundiar, care cumulează o suprafață agricolă eligibilă european de peste 6,5 milioane ha (din care peste 5 mil. ha teren arabil de cea mai bună calitate), precum și o mică parte din **exploatațiile mijlocii familiale** (asemănătoare majorității exploatațiilor agricole vest-europene comerciale performante), care dețin (numai) circa 1,6 milioane ha (12,3%) din suprafața arabilă a țării, **este consecința politicilor agricole românești** (tranziție, reforme, restructurări, ajustări) **aplicate contradictoriu, lipsite de continuitate, coerență și competitivitate**, concretizate în:

- **gradul redus de utilizare a potențialului ecologic al terenurilor agricole**, de circa 39–40%, în perioada 1990–2022, față de un grad mediu normal de utilizare a terenurilor agricole de 80%, cazul Franței și al altor țări vest-europene membre ale UE;

- **fluctuația și nonperformanța nepermis de mari ale producției agricole anuale** sunt generate, în primul rând, de **dependența încă (prea) ridicată de condițiile meteorologice anuale** (meteo-dependența producției agricole);

- **harta dezvoltării rurale a României, dominată de imense pungi de sărăcie severă**, care acoperă circa 30–35% din suprafața rurală a țării, geografic suprapuse pe zonele unde există mari latifundii, este caracteristică subdezvoltării și sărăciei extreme;

- **agricultura românească**, ca de altfel întreaga economie agroalimentară, este caracterizată de **criza ineficienței alocării și utilizării resurselor** (începută încă cu mult timp înainte de 1989), precum și puternic afectată de **dezechilibre sistemice ale proprietății și exploatațiilor, ale piețelor și prețurilor produselor agricole, ale input-urilor producției agricole, precum și ale competitivității și funcționării instituționale**, toate acestea fiind **factori generatori de nonperformanță**.

Capabilitatea precară a agriculturii comerciale românești actuale (a marii agriculturi) de a asigura consumul alimentar cu „produse românești” rezultă din faptul că în perioada 2000–2020, **consumul alimentar este asigurat în proporție de 77,1% din două surse interne**, din care: **42,4% autoconsumul alimentar și 34,7% cumpărările de alimente obținute în sistemul agroalimentar românesc și 22,9 din import**.

În concluzie, **starea actuală a agriculturii și dezvoltării rurale românești**, prezentate anterior, **a fost și este generată de politica agricolă națională profund greșită și de politica comună europeană, neconformă, neadaptată stării reale a spațiului rural românesc**, manifestată, în principal, în două dintre cele mai importante domenii ale dezvoltării:

- a) **reforma funciară aplicată agriculturii României** a fost, în cea mai mare parte, necorespunzătoare, generând structuri incompatibile cu agricultura țărilor UE, spre care ne-am propus să ne îndreptăm după anul 1989;

- b) **susținerea financiară a agriculturii și a dezvoltării rurale în România** este preponderent neconformă cu stadiul, cerințele și nevoile actuale de dezvoltare ale agriculturii și spațiului rural românesc.

Realitățile dominante ale spațiului rural românesc actual, marcate în ultimele trei decenii de fenomene economice și sociale negative, precum și disfuncționalitățile cauzate de pandemia de Coronavirus, în anii 2020 și 2021, solicită o schimbare radicală a politicii agricole românești actuale, cât și necesitatea unor elemente concrete de subsidiaritate conținute în reglementările politicii agricole comune europene aplicabile și agriculturii României, fiind cazul **adoptării unui nou sistem de susținere financiară a producției agroalimentare românești** în viitor. Reformele politicii agricole comune în privința subsidiarității sunt cu atât mai necesare și urgente, dacă avem în vedere rezultatele actuale submedice înregistrate de agricultura și dezvoltarea rurală, mai cu seamă în perioada după aderarea României la UE (2007–2022).

În consecință, având în vedere precaritatea actuală a sistemului agroalimentar și a dezvoltării spațiului rural românesc actual, se impune adoptarea unui set de politici agricole cuprinse în **Strategia de dezvoltarea a agriculturii, orizont 2040–2050** ce, în viitor, să conducă la realizarea agriculturii românești care să confere **securitate și siguranță alimentară, profitabilitate internă, compatibilitate și competitivitate europeană**.

Obiectivele legate de siguranța și securitatea alimentară europeană, asociată schimbărilor climatice, s-au materializat la nivelul Uniunii Europene prin adoptarea **Pactului verde european** și

a Strategiei „*De la fermă la consumator*”, care își propun o abordare cuprinzătoare a sistemelor alimentare durabile.

Această strategie înscrie sistemul alimentar al UE pe o traiectorie durabilă, durabilitatea fiind înțeleasă prin triada „**echitabil, sănătos, ecologic**”, care trebuie să caracterizeze sistemul alimentar. Această nouă abordare este prezentată ca o oportunitate de îmbunătățire a stilurilor de viață, a sănătății oamenilor și a mediului înconjurător. În acest context, este apreciată ca urgentă nevoia de a reduce dependența agriculturii de consumul actual ridicat de pesticide și antibiotice, de a reduce fertilizarea excesivă, de a dezvolta agricultura ecologică, de a îmbunătăți bunăstarea animalelor și de a inversa declinul biodiversității.

Obiectivul central al strategiei *De la fermă la consumator* îl reprezintă crearea unui lanț alimentar care să funcționeze pentru consumatori, producători, climă și mediu, obiectiv concretizat prin trei rezultate principale vizate: garantarea accesului fiecărei persoane la produse alimentare suficiente, nutritive și calitative; ambiția de a se ajunge, prin acțiunea complementară a piețelor și a politicilor, ca alimentele cele mai durabile să devină și cele mai accesibile; asigurarea că lanțul alimentar, pe toată lungimea lui, are un impact neutru sau pozitiv asupra mediului.

Tranziția spre sisteme alimentare durabile, conform strategiei *De la fermă la consumator*, este asigurată, pe de o parte, de cercetare, inovare, tehnologii și investiții, iar pe de altă parte, de serviciile de consiliere și schimbul de date, cunoștințe și competențe. Implicarea cercetării se realizează prin programul *Orizont Europa* (în care sunt propuse tematici referitoare produsele alimentare, biotehnologii, resursele naturale, agricultura, pescuitul, precum și utilizarea tehnologiilor digitale). Pe de altă parte, va fi consolidat parteneriatul european pentru inovare (numit „Productivitatea și durabilitatea agriculturii”) în cadrul planurilor strategice PAC.

Obiectivele generale ale agriculturii românești, conform *Pactului verde* ce va fi adoptat de România, corespunzătoare viziunii strategice enunțate anterior, sunt următoarele:

• **Creșterea rolului agriculturii românești ca furnizor de securitate alimentară:**

- creșterea nivelului de asigurare a consumului alimentar din producția internă;
- stabilizarea ofertei agricole interne prin reabilitarea și modernizarea sistemului de irigații.

• **Dobândirea statutului României de țară exportatoare netă de produse agroalimentare:**

- îmbunătățirea accesului populației la hrană de calitate.

• **Adaptarea agriculturii la schimbările climatice și reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră:**

- neutralitatea agriculturii din punct de vedere al emisiilor de gaze cu efect de seră;
- îmbunătățirea calității solului și protejarea resurselor de apă;
- extinderea agriculturii ecologice.

• **Transformarea sectorului agroalimentar într-un sector inovativ;**

- sprijinirea investițiilor CDI în dezvoltarea de tehnologii inovative;
- susținerea parteneriatelor pentru integrarea orizontală și verticală pe filiere;
- profesionalizarea fermierilor și a forței de muncă agricole.
- adoptarea unui nou sistem de finanțare a sectorului alimentar, bazat pe performanța exploatațiilor agricole (și nu pe suprafață, sistem extensiv, ca și în prezent).

• **Optimizarea și rafinarea prevederilor PNS-ului**, în conformitate cu cerințele agriculturii de furnizor de securitate și siguranță alimentară a populației și cu necesitatea dezvoltării durabile a spațiului rural, generator de continuitate și atractivitate a lumii satului românesc pentru tinerele generații.